

וכתב בשו"ת בית יעקב [סימן קסח], מה שנוהגין להביא מלח על השלחן בשעת ברכת המוציא אם יש חיוב להביא מלח גם בשבתות וביו"ט שאוכלין פת נקיה.

תשובה: לפי משמעות הענין ע"ד הנסתר גם על פת נקיה צריך מלח. אמנם בגמרא דידן משמע לכאורה דאין צריך מלח, כמבואר בפרק כיצד מברכין דף מ' בעובדא דרב ששת דאמר התם לית דין צריך בושש. ופירש רש"י כלומר פת נקיה היא ואין צריך מלח. עכ"ל. אמנם נראה לפרש דהתם קאי לענין הפסק בין ברכת המוציא לאכילה, שהרי מייתי לה אהא דאמר שם גביל לתורא כו' הביאו מלח כו', דאיירי לענין הפסק בין ברכת המוציא לאכילה ואהא מייתי עובדא דרב ששת דאמר לית דין צריך בשש, לומר דאם הוא פת נקיה אין צריך להפסיק בין ברכת המוציא לאכילה, אבל לכתחילה קודם ברכת המוציא צריך מלח אף לפת נקיה. וכן נראה מדברי רש"י מה שכתב לית דין צריך בשש כמו בושש רכבו כלומר פת נקי הוא ואין צריך מלח בו עכ"ל. הרי דקדק וכתב שהוא מלשון בושש רכבו ר"ל שאין צריך עיכוב להפסיק כיון שהוא פת נקיה, אבל קודם ברכת המוציא שאין שום עיכוב צריך מלח. אח"כ מצאתי בספר צדה לדרך שחיבר מהר"ר מנחם שפסק כמו שכתבתי.

אוצר החכמה

האם אפשר לצאת ידי חובת לחם משנה בשמיעה

אמרי 1234567

ישנו מנהג בעם ישראל שבעל הבית הבוצע את החלות מברך המוציא על הלחם משנה והמסובין אינם מכוונים לצאת בברכת המוציא אולם בלחם משנה כן רוצים לצאת האם מהני דבר זה.

והנה הראשון שדן בנקודה הוא הקרבן נתנאל בפרק ערבי פסחים [אות ה] וז"ל, ומכאן נראה כשהמסובין צריכין לככרו של בעה"ב בשבת ויו"ט צריכין לכוין לצאת בברכת המוציא, כמו בקידוש. ובעה"ה צריך לכוין להוציא המסובין דבעינן דעת שומע ומשמיע ואז הוי כאילו כל המסובין היו בוצעין על לחם משנה כמו שמוציא הבעה"ב את המסובין בכוס של קידוש ודי להם בעניית אמן, הוא הדין בברכת המוציא. עכ"פ בשבת אם אין להמסובין לחם משנה יענו אמן ולא יברכו ברכת המוציא. עכ"ל.

והנה בנו בשו"ת ר' טיאה ווייל [סימן כו] כתב, לפי מה שקי"ל דחייב אדם לבצוע על לחם משנה בשבת, ומנהגינו שאין לחם משנה רק לפני הבעל הבית, וע"כ צ"ל דהמסובין מכוונים לצאת בברכות בעל הבית, א"כ היאך יברכו המסובין כל אחד ואחד ברכת המוציא על הפרוסה שלו, ומפני זה נהג בהגאמ"ו נר"ו בביתו שבשבת לא יברכו על המוציא רק יכוונו לצאת בברכות. וכ"כ בקרבן נתנאל פרק ע"פ סימן טז.

מעתה נבוא לנידון דידן, דעיקר הטעם דאם הפסיק צריך לברך, ומזה נתפשט המנהג שכל אחד מברך ברכת המוציא לעצמו.

היוצא מכל זה דכל בעל הבית יצוה לבני ביתו שיכוונו לצאת בלחם משנה שלו וגם הוא יכוין להוציאם רק בלחם משנה ולא בברכת המוציא, והרוצה לעשות כדעת אאמו"ר הגאון יותר עדיף. וכשהייתו בשבת תקכ"ג אצל הגאמ"ו ראיתי שחזר מדבריו ואף בשבת הניח למסובין לברך ברכת המוציא.

וכן נקט בפשיטות ב"אשל אברהם" [בוטאשטש] [סימן ועד] וז"ל, יוצאים ידי חובת לחם משנה בשמיעה. הגם שהברכה של נהנין אינו יוצא ידי חובתו ומברך בפני עצמו, מכל מקום מצות לחם משנה על הבציעה קודם הנאת האכילה מהני בכך שליחות ומהני גם קודם נטילת ידיים ונטילת ידים אינו הפסק ושייך מיכלא ונטילת ידים בפעם אחת. עכ"ל.

אולם בשו"ת דעת סופר [או"ח סימן לד] כתב שאין לעשות כדברי ה"אשל אברהם. וז"ל, לכבוד וכו' הביא בשם האשל אברהם ידידי לחם משנה יוצאין בשמיעה לבד, משא"כ ברכת הנהנין צריך לברך בעצמו, ולכן אם שמעו מהבוצע הברכה על לחם משנה יכולין ליטול ידיהם אחר שבצע הבוצע על לחם משנה ונטילה לא הוי הפסק כיון שיכולין לאכול פחות מכזית שאין צריך נטילה ושייך מיכלא ונט"י בפעם אחת. ומעכ"ת כתב שלא ראה נוהגין כן רק נוהגין ליטול ידיהם קודם שיבצע הבוצע. ונראה לי דכן ראוי לנהוג ופוק חזי מה עמא דבר, דאם יטלו לאחר שבצע הבוצע יש שיפסיקו בדיבור קודם נטילה, דהיינו בין ברכת המוציא דהבוצע לנטילה, ולכתחילה צריכין לכוין לצאת בברכת הבוצע שלא לגרום ברכה שאינה צריכה, וא"כ יש לחוש שיפסיקו בדיבור קודם נטילת ידים כרגילין כל ימות החול לדבר קודם נטילה. וכן כתב בתשובות והנהגות [סימן קעא], ודבריו אינם מבוררים וכו'.

גם בשו"ת בית אבי [ח"ג סימן מג] כתב וז"ל, הנוהגים לתת לנשים והם מברכות ברכת המוציא לבדם בודאי לכתחילה יש חיוב להמסובים לשמוע ברכת הבוצע גם ברכת המוציא. ובא"א מבוטשאטש מבואר דאפילו אם מברך לעצמו ברכת המוציא יכול לצאת יד"ח לחם משנה מהבוצע ואפילו לא נטל ידיו עדיין, מ"מ בתורת שליחות יוצא, אע"פ שלא הבנתי כוונתו מ"מ אם קבלה היא נקבל. ולכן אפילו מי שנוהג לברך בעצמו ברכת המוציא אבל צריכים לשמוע ג"כ ברכת הבוצע. וממילא עי"ז יצאו שפיר ידי חובת לחם משנה. ומה שנהגו אנשים גדולים רמי המעלה אין להרהר אחריהם כי שלחנם היה כמזבח ממש ואין לנו השגה ועסק בזה. אבל מי שלא בא בסוד ה' ילך בתום וילך בטח כפי ההלכה בשו"ע.

מכל מקום מצאנו כמה אחרונים שמסכימים לדעת ה"אשל אברהם". דהנה כתב בשו"ת ויען יוסף [ח"א סימן קיד וקטן], מה שכתב האשל אברהם דיוצאין מצות לחם משנה בשמיעה אף אם אינו יוצא בברכת הנהנין ומברך בעצמו ברכת המוציא, מ"מ יוצא מצות לחם משנה ע"י שליחות, אף קודם נטילת ידים. הנה מנהגינו הוא כהאשל אברהם וכך היה המנהג אצל הצדיקים ואצל רבותינו ז"ל.

וביאור הדברים לפי מנהגינו דחייב דאורייתא הוא דהתחלת הסעודה תהא על שתי ככרות, וכיון שתקנו חכמים ברכת המוציא א"כ שעת הברכה מיקרי התחלת הסעודה ובאמת קודם שתקנו חכמים ברכה שלפניה היה הבציעה התחלת הסעודה, אבל עתה הוי הברכה התחלת הסעודה, ולפי זה נראה דמה שיוצאין בני ביתו בלחם משנה של בעה"ב אינו מטעם שליחות, אלא דכיון דהם סמוכין על שלחן הבעה"ב והם טפלים לו בסעודה הרי התחלת הסעודה שעושה הבעה"ב על לחם משנה הוי גם לדידהו התחלת הסעודה, כיון שהם טפלים לו, ומטעם זה נכון המנהג שמדקדקין שיברכו ברכת המוציא על פרוסה הבאה מהלחם משנה שבירך עליו בעל הבית, דבזה מוכחא מילתא שהוא בצע הלחם

משנה גם עבורם, והם טפלים לו בסעודה זו וממילא מיקרי התחלת סעודתן על לחם משנה.

וכן כתב בשו"ת קנין תורה בהלכה [ח"א סימן פח], אשר עוררתי על מה שנהוג בבית בשבת קודש דהנשים מברכות ברכת המוציא על פרוסת המוציא המושט להם. לענ"ד נראה דכל ענין בציעת לחם משנה ואפילו להט"ז דהוא דאורייתא, מעולם לא נתקן כחוב גברא על כל מי שאוכל בשבת שיבצע דוקא על לחם משנה ויוצרך לפטור את עצמו עכ"פ ע"י אחרים דבר שלא שייך כלל, ולא ישתמיט לשום אחד מהפוסקים הראשונים שיאמר דבר זה דיש חיוב על כל אחד מישראל לבצוע על לחם משנה, רק המצוה היא דבאכילת סעודת שבת וקטן, מצוה על בעל הבית שיבצע דוקא על לחם משנה ואין שום ענין של חיוב מעולם על אנשי הבית מלחם משנה רק על מי שבוצע לכולם יבצע מלחם משנה, ומה דקאמר המרדכי בשם הר"ת דגם נשים חייבות בלחם משנה הוא ג"כ באופן הנ"ל דבאם אשה בוצעת עבור אנשי ביתה דצריכה ג"כ לבצוע על לחם משנה, אבל בזמן שבעלה בוצע אין שום ענין חיוב עליה בפני עצמה, כמו שאין חיוב גם לאנשים מאוכלי הסעודה כשאוכלים מכבר זה שבוצע בלחם משנה. דמעולם לא ניתן מצוה זאת אקרקפתא דגברי רק על הסעודה שתהיה בלחם משנה.

ויש לדייק כן בלשון הש"ס דקאמר בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות, ולמה שינתה הגמ' לשונה שכתבה תמיד חייב אדם בשבת וכו' מדוע כתבה כאן "בשבת חייב וכו'", אלא רצו לומר בזה דאין חיוב על האדם לבצוע על לחם משנה כל עוד שהוא מיסב בסעודה שבה ביצעו על לחם משנה וגם הוא אוכל מזה אין עוד עליו שום חיוב. ולפי מה דהעלנו דענין לחם משנה קאי על הסעודה ויוצאין בה כל לוקחי חבל בהסעודה, ממילא דגם הנשים האוכלות בחדר אחר נכללים בזה דכולם אוכלים מאותה סעודה.

ובשו"ת ישועת משה [ח"ג סימן כה], כתב לענין לחם משנה בודאי ראוי לכתחילה שיכוננו הנשים והמסובין לצאת גם בברכת המוציא. ברם אף מי שנוהג לצאת בקידוש ולא בברכת בורא פרי הגפן ידי קידוש יצא. ונראה דהוא הדין לענין לחם משנה וברכת המוציא ובפרט כשאוכלים מאותו לחם של הבצוע כמנהגנו שמחלקים פרוסת המוציא לכל המסובים ואוכלים פרוסה זו בראשונה דוקא, ואין אז לחם אחר על השלחן כלל לפניהם, הרי מוכח שסומכים על לחם משנה ממה שבוצע בעל הבית, אף שלא מוציאם בברכה. ובקרוב נתנאל איירי בזמן שלא אוכלים מכבר. עוד נראה דאולי הדברים אמורים בזמן שהיה שלחן לפני כל אחד ואחד, אבל בזמננו שכולם יושבים על יד שלחן אחד, הלחם משנה שלפני בעל הבית הוא לכולם ויוצאים בזה אף אם מברכים ברכת המוציא כל אחד לעצמו על אותו פת.

והגרש"ז אוירבעך זצ"ל בספר שולחן שלמה [סימן רעד] הסתפק לדעת האשל אברהם באחד ששכח ובאמצע האכילה נזכר שלא בירך על לחם משנה, דאפשר שיקח ב' לחמים ויבצע אותם לכבוד היום, גם יכול לומר איזה פסוקים, שהרי גם בקידוש הבוקר יש נוהגים שהאשה והילדים מברכים לעצמם ונמצא שיצאו רק במה שחילק כבוד לשבת על ידי הכוס.

1234567

חלה קפואה לצרפה ללחם משנה

איתא בגמרא ברכות דף ל"ט ע"ב, א"ר אבא בשבת חייב אדם לבצוע על שני ככרות, מ"ט לקטו לחם משנה כתיב. אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא, ר' זירא הוה בצע אכולא שירותא, א"ל רבינא לרב אשי והא קא מתחזי כרעבתנותא, א"ל כיון דבכל יומא לא קעביד הכי, והשתא הוא דקעביד, לא מתחזי כרעבתנותא. ופירש רש"י ר' זירא בצע אכולא שירותא, פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה בשבת. וכתב ע"ז הרשב"א ואינו מחזור בעיני, דאי הכי היכי פריך דמתחזי כרעבתנותא, והא אדרבה כה"ג עין יפה מיקרי וכו'. אלא הכי פירושו, בצע על כל הככרות שלפניו, והיינו דאמרינן קמי הכי דרב כהנא שקיל תרתי ובצע חדא וכו'.

וכבר הבאנו לעיל דנחלקו הפוסקים האם פסקינן כרש"י ודעימיה דמספיק לבצוע על ככר אחד, או כהרשב"א דבעינן שיבצעו שתי ככרות. והבאנו דרוב הפוסקים סבירא להו דלהלכה פסקינן כרש"י וכן דעת מרן בשולחנו הטהור, והגר"א פסק כדעת הרשב"א. והנה לפוסקים דסבירא להו דצריך לבצוע על שתי ככרות לכאורה פשיטא דבעינן דשני הלחמים יהיו ראויים לאכילה. אולם לדעות הסוברות דמספיק לבצוע רק על חלה אחת, יש להסתפק האם יועיל לצרף ללחם משנה חלה שאולה כיון שאין צורך לחתוך ממנה, או דילמא אע"פ דאין בוצע על החלה השניה, מכל מקום בעינן שתהיה ראויה לבציעה.

ונראה דנחלקו האחרונים אי מהני לצרף חלה קפואה או לא, וגם נחלקו בסברת ההיתר. דיש הסוברים דכיון דהחלה שם חלה עליה גם כשהיא קפואה ממילא אפשר לבצוע עליה. ויש שכתבו דמאחר והחלה תפשיר במשך זמן הסעודה יש עליה כבר מעכשיו שם חלה. והנפקא מינה ביניהם היא, אם אדם נוטל ידיים סמוך לשקיעה והחלה לא תופשר עד השקיעה. דאם הסברא היא דיש לה שם חלה גם כשהיא קפואה, אפשר לצרפה ללחם משנה, אולם אם כל ההיתר לצרפה הוא מפני שאח"כ תופש, הרי כאן היא לא תופשר בשבת וא"א לצרפה ללחם משנה.

כתב בשו"ת אור לציון [ח"ב פרק כא אות ב], מותר לצרף לחם קפוא ללחם משנה ובהערות כתב, נראה דגם לחם קפוא נחשב לחם, ואם מפריש ממנו חלה בעודו קפוא, חלה ההפרשה. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק [ח"ט סימן מב] וז"ל, אמנם נראה דבכעין נדון דידן דראוי לאכילה בלי שום תיקון, ורק מחמת קרירות אי אפשר לאכול, אשר כעבור זמן יסור קרירותו מעצמו, וגם עכשיו אפשר ע"י חמימותו אצל האש באופן המותר בשבת, עיין בשו"ע סימן שי"ח. וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר [חלק יד סימן מ], לאור זאת נראה להלכה דאפשר שפיר לצרף ללחם משנה חלה קפואה ואפילו לסעודה שלישית הגם שאין סיפק להפשרה לפני מוצ"ש. וכן דעת ה"יביע אומר" [ח"ח סימן לב], וכן פסק הרב מאזוז שליט"א בחוברת אור תורה [אייר תשמ"ח סימן קמד] וז"ל, ואע"ג דהתם לא חזיא ליה לאכילה וכ"ש הכא דחזיא ליה שפיר לאחר זמן קצר. ועוד דהשתא נמי לחם גמור הוא ונאכל בשעת הדחק כשמחממו במרק וכיוצא וכו'. וכן כתב בספר "תשובות והנהגות" [סימן קע], וכן פסק בספר "שמירת שבת כהלכתה" [פרק נה אות יב] וז"ל, מותר לצרף ללחם